

ks. Eugeniusz Ziemann SCJ

Wyższe Seminarium Misyjne Księży Sercanów w Stadnikach

ORCID: 0000-0002-4623-0026; e-mail: eugenio@kr.onet.pl

<https://doi.org/10.4467/25443283SYM.20.008.12125>

TOŻSAMOŚĆ I MISJA SERCANÓW W POLSKIM KOŚCIELE W KONTEKŚCIE JUBILEUSZY ZWIĄZANYCH Z NAJŚWIĘTSZYM SERCEM JEZUSA

THE IDENTITY AND MISSION OF THE PRIESTS
OF THE SACRED HEART OF JESUS IN THE POLISH
CHURCH IN THE CONTEXT OF JUBILEES RELATED
TO THE SACRED HEART OF JESUS

Abstrakt

Przypadający w 2020 roku jubileusz dwóch wydarzeń: 100-lecie kanonizacji św. Małgorzaty Marii Alacoque oraz poświęcenia narodu polskiego Najświętszemu Sercu Jezusa przez Episkopat Polski, stanowią okazję do przypomnienia sylwetki i charyzmatu świętej wizytki oraz przybliżenia tożsamości i misji księży sercanów. W artykule podjęto historyczno-duchową refleksję nad rolą św. Małgorzaty Marii Alacoque w rozwoju i szerzeniu pobożności do Serca Jezusa w Kościele, a także ukazano zaangażowanie apostołskie na ziemiach polskich Zgromadzenia Księży Najświętszego Serca Jezusowego, które przybyło do Polski w 1928 roku, by prowadzić działalność w oparciu o charyzmat o. Leona Jana Dehona, a także w duchu objawień Pana Jezusa świętej wizytce.

Słowa kluczowe: poświęcenie, intronizacja, tożsamość, misja, sercanie

Abstract

The year 2020 includes jubilee of two events, namely centenary of the canonisation of Margaret Mary Alacoque and dedication of the Polish nation to the Sacred Heart of Jesus done by the Polish Bishops conference. Both occasions provide the opportunity to present the figure and charisma of the holy nun of the visitation and additionally zoom in the identity and mission of the Priests of the Sacred Heart of Jesus. In the article the author undertook the historic and spiritual reflection on the role of Margaret Mary in the growth and propagation within the Church of the devotion to the Sacred Heart and portrayed the apostolic zeal of the Priests of the Sacred Heart of Jesus on the Polish soil. The Congregation arrived to Poland in 1928 and started the pastoral work based on the charisma of Fr. Leon John Dehon and in the spirit of personal revelations that Margaret Mary Alacoque received from Jesus Christ.

Keywords: dedication, enthronement, identity, mission, dehonians

Termin „jubileusz” odnosi się do ważnej i okrągłej rocznicy dotyczącej wydarzenia, uroczystości lub osoby. W 2020 roku przypadają dwa jubileusze 100-lecia, które łączy ze sobą pobożność do Najświętszego Serca Pana Jezusa. Pierwszy z nich związany jest z uroczystością kanonizacyjną św. Małgorzaty Marii Alacoque¹ w dniu 13 maja 1920 roku w Rzymie. W celu owocnego przeżycia tej rocznicy siostry wizytki z Paray-le-Monial skierowały do Penitencjarii Apostolskiej petycję, dzięki której ich zakon uzyskał przywilej Roku Jubileuszowego od 13 października 2019 roku do 12 października 2020 roku². Drugi tegoroczny jubileusz odnosi

---

¹ Por. C. DRAŹEK, *Rozwój kultu Serca Jezusa w Polsce*, w: C. Drażek, L. Grzebień (red.), *Bóg bliski. Historia i teologia kultu Najświętszego Serca Jezusa*, Kraków 1983, s. 42-44; P. de MEESTER, *Odkryjmy na nowo Najświętsze Serce Jezusa*, Częstochowa 2002, s. 43-45; E. ZIEMANN, *Małgorzata Maria Alacoque*, w: tenże (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 11, Lublin 2006, k. 1019-1021; L. POLESZAK, *Serce Jezusa, niezgłębione źródło miłości*, Kraków 2007, s. 53-56.

² W czasie trwania Roku Jubileuszowego można zyskać odpust zupełny pod zwykłymi warunkami, przekraczając drzwi kościoła, kaplicy lub klasztoru wizyttek w następujących dniach: święto św. Małgorzaty Marii Alacoque (13 października 2019

się do 100. rocznicy poświęcenia narodu polskiego i naszej ojczyzny Najświętszemu Sercu Pana Jezusa. Aktu tego dokonał Episkopat Polski na Jasnej Górze 27 lipca 1920 roku. Obydwa jubileusze stanowią okazję do pogłębionej refleksji nad wpływem kultu i nabożeństwa Serca Jezusa na kształt współczesnego życia społecznego i religijnego wiernych świeckich, a także nad tożsamością i misją w Kościele instytucji życia konsekrowanego oraz stowarzyszeń życia apostołskiego poświęconych Sercu Jezusa.

1. Historia życia św. Małgorzaty Marii Alacoque

W bulli kanonizacyjnej św. Małgorzaty Marii Alacoque papież Benedykt XV³ napisał: „Od dawien dawna Kościół włącza do grona świętych tych, którzy w życiu praktykowali cnoty w stopniu heroicznym oraz czynili cuda. Przez kanonizację Kościół oddaje cześć świętym, wysławia miłosierdzie Boga, który zechciał wynagrodzić trudy świętych już za życia na ziemi, udzielając szczególnych łask za ich pośrednictwem, oraz stwierdza, że cieszą się oni chwałą w niebie. Godzi się, aby Kościół walczący otaczał kultem (...) tych, którzy przez przykład własnych cnót wskazywali na drogę, jaką należy podążać, aby osiągnąć życie wieczne”⁴. Ta zwiędła

---

i 12 października 2020 roku), święto św. Franciszka Salezego (24 stycznia 2020 roku), dzień 100. rocznicy kanonizacji św. Małgorzaty Marii Alacoque (13 maja 2020 roku), uroczystość Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny (31 maja 2020 roku), uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa (19 czerwca 2020 roku), święto św. Joanny Franciszki de Chantal (12 sierpnia 2020 roku) i każdy pierwszy piątek miesiąca.

³ Benedykt XV, Giacomo della Chiesa, urodził się 21 listopada 1854 roku w Genui. Po studiach prawniczych w Genui, gdzie w 1875 roku uzyskał doktorat, przyjął w 1878 roku święcenia kapłańskie w Rzymie. W latach 1888-1907 pracował w dyplomacji watykańskiej, po czym był biskupem Bolonii. Mianowany kardynałem w 1914 roku, został wybrany w tym samym roku na papieża. Opowiadając się za niepodległością Polski, organizował dla niej pomoc materialną. Był zaangażowany w propagowanie pobożności do Serca Jezusa. 13 maja 1920 roku kanonizował św. Małgorzatę Marię Alacoque. Zmarł 22 stycznia 1922 roku w Rzymie. Por. Z. ZIELIŃSKI, *Benedykt XV*, w: R. Łukaszyk (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 2, Lublin 1976, k. 224-225.

⁴ BENEDYKT XV, *Przedziwna historia. Bulla kanonizacyjna bł. Małgorzaty Marii Alacoque, dziewicy, siostry profeski Zakonu Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny*, Kraków 2017, s. 5.

definicja kanonizacji w ujęciu papieża Benedykta XV, akcentując istotne elementy świętości Małgorzaty Marii Alacoque, charakteryzuje każdą osobę wyniesioną na ołtarze przez akt beatyfikacji lub kanonizacji w Kościele katolickim. Kanonizacja, będąc oficjalnym orzeczeniem Stolicy Apostolskiej, wyraża zgodę, z woli papieża, na oddawanie publicznej czci w Kościele powszechnym tym osobom, które osiągnęły doskonałość moralną w stopniu heroicznym przez praktykowanie cnót chrześcijańskich (wyznawcy) lub oddanie swojego życia za Chrystusa (męczennicy) i zostały wpisane do katalogu świętych⁵.

We wstępie do przytoczonego dokumentu papież Benedykt XV, podkreślając znaczenie kanonizacji św. Małgorzaty Marii Alacoque, napisał: „To właśnie jej Pan Jezus często ukazywał się osobiście, wielokrotnie w swej wielkiej dobroci rozmawiał z nią o konieczności upowszechniania miłości i kultu Najświętszego Serca Pana Jezusa”⁶.

Dzieciństwo i młodość

Święta Małgorzata Maria Alacoque urodziła się 22 lipca 1647 roku w Lautecour koło Charolais we Francji, w głęboko religijnej rodzinie Kladiusza Alacoque’a, sędziego i królewskiego notariusza. Wychowywana po śmierci ojca w klasztorze klarysek w Charolles, zapadła tam na nieuleczalną chorobę i wróciła do rodziny. Cudownie uzdrowiona za wstawiennictwem Najświętszej Maryi Panny, pragnęła ponownie wstąpić do klasztoru. Prowadząc tymczasem życie osoby świeckiej, rozwijała osobistą pobożność, zwłaszcza przez praktykę modlitwy, miłość do Chrystusa Eucharystycznego, obecnego w misterium *Ecce Homo*, oraz do Chrystusa Ukrzyżowanego. Opiekowała się też ludźmi chorymi i ubogimi oraz uczyła dzieci katechizmu.

---

⁵ Por. H. MISZTAŁ, *Kanonizacja*, w: B. Migut (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 8, Lublin 2000, k. 607-610; H. MISZTAŁ, *Kanonizacja*, w: M. Sitarz (red.), *Leksykon prawa kanonicznego*, Lublin 2019, k. 1093.

⁶ BENEDYKT XV, *Przedziwna historia...*, dz. cyt., s. 5.

Zakonnica i wizjonerka

Realizując w wieku 24 lat swoje powołanie, św. Małgorzata Maria Alacoque wstąpiła do zakonu wizytek⁷ w Paray-le-Monial 20 czerwca 1671 roku. Po odbytych rekolekcjach w 1672 roku napisała własną krwią akt całkowitej zależności i oddania się Boskiemu Oblubieńcowi⁸. Po złożeniu profesji rad ewangelicznych została skierowana do pracy w infirmerii zakonnej. Doznawane tam upokorzenia ze strony siostr przyjmowała w duchu całkowitego poddania się woli Bożej.

Począwszy od nowicjatu, św. Małgorzata Maria Alacoque doświadczała stanów mistycznych, które jednoczyły ją z Sercem Jezusa. Dialog z Chrystusem nie tylko umacniał zakonnice w przyjmowaniu każdego poniżenia i pogardy, lecz także zbliżał ją do ukrzyżowanego Oblubieńca⁹. W latach 1673-1689, prowadząc intensywne życie duchowe, św. Małgorzata Maria Alacoque otrzymała dar około 80 wizji i objawień¹⁰ związanych z misterium Najświętszego Serca Pana Jezusa. Najczęściej miały one miejsce w czasie adoracji Najświętszego Sakramentu. W oparciu

---

⁷ Zakon Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny (Ordo Visitationis Beatae Mariae Virginis) został założony w 1610 roku w Annecy przez św. Franciszka Salezego i św. Joannę Franciszkę de Chantal w celu opieki nad ubogimi i chorymi w ich miejscach przebywania. Zakon jest obecny w Polsce od 1654 roku. Pierwszy klasztor powstał w Warszawie (na Krakowskim Przedmieściu), kolejne zaś w Krakowie (1681), Wilnie (1694) i Lublinie (1723). Zakon, będąc początkowo wspólnotą o charakterze kontemplacyjno-czynnym, od 1618 roku był wyłącznie kontemplacyjny. Owocem działalności apostolskiej wizytek jest m.in. Straż Honorowa Najświętszego Serca Pana Jezusa. Obecnie w Polsce zakon ma klasztory w Warszawie, Krakowie, Jasle i Rybniku. Por. E. ZIEMANN, *Wizytki*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 20, Lublin 2014, k. 739-740.

⁸ Por. BENEDYKT XV, *Przedziwna historia...*, dz. cyt., s. 11-12.

⁹ Por. tamże, s. 14.

¹⁰ „W historii zdarzały się tak zwane objawienia prywatne; niektóre z nich zostały uznane przez autorytet Kościoła. Nie należą one jednak do depozytu wiary. Ich rolą nie jest «ulepszanie» czy «uzupełnianie» ostatecznego Objawienia Chrystusa, lecz pomoc w pełniejszym przeżywaniu go w jakiejś epoce historycznej. Zmysł wiary wiernych, kierowany przez Urząd Nauczycielski Kościoła, umie rozróżniać i przyjmować to, co w tych objawieniach stanowi autentyczne wezwanie Chrystusa lub świętych skierowane do Kościoła». *Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 2002, 67. Por. M. RUSECKI, *Prywatne objawienia*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 16, Lublin 2012, k. 600-601.

o ich przekaz została określona natura, cel oraz praktyki związane z kultem i nabożeństwem do Bożego Serca. Do najważniejszych spośród nich zalicza się cztery, tzw. wielkie objawienia.

„Wielkie” objawienia w latach 1673-1675

Pierwsze objawienie nastąpiło 27 grudnia 1673 roku, w święto św. Jana Apostoła i Ewangelisty. Zakonnica, modląc się przed Najświętszym Sakramentem, zobaczyła Pana Jezusa, który zapraszał ją, aby spoczęła na Jego piersi. Wtedy pierwszy raz Jezus ukazał św. Małgorzacie Marii Alacoque swoje Serce, mówiąc: „Moje Boże Serce płonie tak wielką miłością ku ludziom, a ku tobie w szczególności, że nie mogąc dłużej utrzymać w sobie tych gorejących płomieni miłości, pragnie rozprzestrzenić je za twoim pośrednictwem i ukazać ludziom, by wzbogacić ich swoimi skarbami (...)”¹¹. W czasie tej wizji Jezus w swoim gorejącym Sercu umieścił serce świętej wizytki, które pozostało rozpalone do końca życia, powodując ogromny ból¹². Święta usłyszała też wezwanie do propagowania kultu Najświętszego Serca Pana Jezusa w duchu zadośćuczynienia.

Drugie objawienie miało miejsce w piątek na początku 1674 roku. Pan Jezus ukazał zakonnicy swoje Boskie Serce spoczywające na gorejącym tronie. Posiadało ono przejrzystość kryształu, było jaśniejsze od słońca i otoczone cierniami z jaśniejącą raną po włóczni oraz z krzyżem na szczycie. W czasie tej wizji Jezus wyznał wizytce, że pragnie ukazać ludziom swoje Serce, aby wylać z niego skarby swojej miłości, miłosierdzia, łaski, uświęcenia i zbawienia. W objawieniu tym Jezus wskazał na przedmiot publicznego kultu swojego Serca, którym jest cielesne Serce, zdolne poruszyć ludzkie serca. Przekazał też czcicielom tego wizerunku obietnicę, że otrzymają obfite błogosławieństwo, a także wyraził pragnienie, aby ludzie oddawali Mu cześć w Najświętszym Sakramencie, odpowiadając na Jego miłość¹³.

---

¹¹ BENEDYKT XV, *Przedziwna historia...*, dz. cyt., s. 15.

¹² Por. tamże.

¹³ Por. tamże, s. 15-16.

Trzecie objawienie wypadło prawdopodobnie w piątek 2 lipca 1674 roku, w oktawie Bożego Ciała. Jezus ukazał św. Małgorzacie Marii Alacoque pięć ran, które promieniowały blaskiem i płomieniami, oraz otwarte Serce. Skarżąc się na oziębłość i niewdzięczność ludzi za okazywaną im miłość, domagał się zadośćuczynienia oraz wynagrodzenia przez częste przyjmowanie Komunii Świętej, zwłaszcza w pierwsze piątki miesiąca, a także odprawianie godziny świętej od 23.00 do 24.00¹⁴.

Czwarte objawienie, nazywane przez wielu autorów najważniejszym, miało miejsce między 13 a 20 czerwca 1675 roku, w czasie oktawy uroczystości Bożego Ciała. Podczas adoracji Najświętszego Sakramentu (16 czerwca) Jezus odsłonił przed św. Małgorzatą Marią Alacoque swoje Serce, mówiąc: „Oto Serce, które tak bardzo umiłowało ludzi, że niczego nie szczędziło aż do wyczerpania i wyniszczenia się, by im dać dowody swej Miłości. A w zamian (...) doznaje tylko niewdzięczność (...) przez ich nieuszanowanie i świętokradztwa, (...) oziębłość i pogardę, z jaką się odnoszą do Mnie w tym Sakramencie Miłości”¹⁵. Ponadto Pan Jezus wyraził życzenie, aby w piątek po oktawie uroczystości Bożego Ciała obchodzono święto ku czci Jego Najświętszego Serca, z Komunią Świętą wynagradzającą i uroczystym publicznym aktem wynagrodzenia przed Najświętszym Sakramentem¹⁶.

Oprócz fundamentalnej treści czterech „wielkich” objawień, które ukształtowały publiczny kult i nabożeństwo Najświętszego Serca Jezusa, na uwagę zasługuje także kilkadziesiąt pozostałych. Na ich podstawie został sporządzony katalog dwunastu obietnic Bożego Serca dla Jego czcicieli. Oto ich treść: otrzymają łaski potrzebne w ich stanie; nastanie pokój i zgoda w ich rodzinach; doświadczą pociechy w swoich smutkach i strapieniach; Boże Serce będzie ich ucieczką w życiu, a szczególnie w godzinie śmierci; błogosławieństwo będzie towarzyszyć ich przedsięwzięciom; grzesznicy znajdą w Sercu Jezusa źródło i ocean miłosierdzia; dusze oziębłe staną się gorliwe; dusze gorliwe szybko dojdą do doskonałości;

---

¹⁴ Por. tamże, s. 17-18.

¹⁵ M. M. ALACOQUE, *Pamiętnik duchowy św. Małgorzaty Marii Alacoque (1647-1690)*, tłum. J. Andrasz, Kraków 1996, s. 116.

¹⁶ Por. C. DRAŹEK, *Rozwój kultu Serca Jezusa w Polsce*, dz. cyt., s. 42-44; L. POLESZAK, *Serce Jezusa, niezgłębione źródło miłości*, dz. cyt., s. 53-56.

na domy i miejsca pracy, gdzie czczony jest obraz Bożego Serca, zstąpi Jego błogosławieństwo; kapłani otrzymają moc kruszenia najbardziej ztwardziałych serc; imiona osób szerzących nabożeństwo do Serca Jezusa będą w Nim zapisane i na zawsze w Nim pozostaną; osoby przystępujące przez dziewięć miesięcy z rzędu w pierwsze piątki miesiąca do Komunii Świętej wynagradzającej otrzymają łaskę pokuty i nie umrą w stanie niełaski ani bez sakramentów świętych, a Serce Jezusa będzie ich ucieczką w godzinie śmierci¹⁷.

Promotorka publicznego kultu i nabożeństwa do Serca Jezusa

Prywatne objawienia przekazane św. Małgorzacie Marii Alacoque stanowiły punkt zwrotny w historii kultu i nabożeństwa do Najświętszego Serca Jezusowego. Przechodząc bowiem od średniowiecznej formy kultu prywatnego, opartego na elementach pasyjnych, skupionych głównie na ranie boku prowadzącej do Serca Jezusa, akcentowały zbawczą miłość Jezusa. Należy podkreślić, iż doświadczenie mistyczne mniszek i mnichów pochodzących z klasztorów benedyktyńskich i cysterskich przyczyniło się do rozwoju teologiczno-duchowego kultu Serca Jezusa oraz do wzrostu pobożności względem niego praktykowanej w klasztorach. Do znaczących postaci z tego okresu zalicza się św. Gertrudę Wielką¹⁸ i św. Mechtyldę z Hackeborn¹⁹. Kontemplując w klasztornej ciszy przebite na krzyżu

---

¹⁷ Zob. J. C. ALMEIDA, *12 obietnic Najświętszego Serca Pana Jezusa danych św. Małgorzacie Marii Alacoque. Przesłanie z Paray-le-Monial*, Kraków 2011, s. 9-67.

¹⁸ Święta Gertruda Wielka urodziła się 6 stycznia 1256 roku w Turynii. Od dzieciństwa przebywała u cysterek w Helfcie, gdzie zdobyła wykształcenie humanistyczne i teologiczne. Od 1281 roku miała wizje Chrystusa i doświadczenia mistyczne. Jej duchowość charakteryzował kult Eucharystii, który kształtował nabożeństwo do męki Pańskiej i Najświętszego Serca Pana Jezusa. Zmarła 17 listopada 1302 roku w Helfcie. Por. J. SWASTEK, *Gertruda Wielka*, w: J. Misiurek (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 5, Lublin 1989, k. 1025-1026.

¹⁹ Święta Mechtylda z Hackeborn urodziła się w 1241 lub 1242 roku w Turynii. Od 1291 roku przeżywała doświadczenia mistyczne, a także miała wizje rany boku i Serca Jezusa. Zmarła 19 listopada 1299 roku w Helfcie. Por. J. MISIUREK, *Mechtylda z Hackeborn*, w: E. Ziemann (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 12, Lublin 2008, k. 361.

Serce Jezusa, dostrzegały w Nim żywy symbol i źródło miłości oraz wszelkich łask. Prywatny kult i nabożeństwo do Bożego Serca, praktykowane przez te mniszki, a także ich pisma zdecydowanie wpłynęły na rozwój duchowości Serca Jezusa. Do jego rozwoju teologicznego przyczynili się także przedstawiciele franciszkańskiej i dominikańskiej szkoły duchowości, m.in. św. Aniela z Foligno (1248-1309), Hubertyn z Casale (1259-1329), św. Albert Wielki (1193-1280), św. Katarzyna ze Sieny (1347-1380), Ludolf z Saksonii (1300-1378) oraz św. Bernardyn ze Sieny (1380-1444)²⁰.

Od drugiej połowy XVII wieku prywatne formy nabożeństwa i kultu do Serca Jezusa zaczęły przybierać charakter publiczny o wymiarze indywidualnym, eklezjalnym i społecznym. Indywidualnym wyrazem kształtowania się kultu publicznego Bożego Serca w przekazie św. Małgorzaty Marii Alacoque było jej heroiczne posłuszeństwo wobec bezpośrednich przełożonych – Marii Franciszki de Saumaise²¹ i Petroneli Rozalii Greyfié²², którym przekazywała treść otrzymanych objawień i wizji. Na ich polecenie święta wizytka spisywała słowa Jezusa i osobiste doświadczenia mistyczne, a następnie omawiała ich przesłanie ze swoim spowiednikiem i powiernikiem duchowym, jezuitą św. Klaudiuszem de la Colombière²³.

---

²⁰ Por. E. ZIEMANN, *Kult Najświętszego Serca Jezusa w Polsce w perspektywie 250. rocznicy ustanowienia święta*, w: J. Wełna, J. Królikowski (red.), *Odnówić pamięć o miłości Bożej. Materiały z sympozjum naukowego poświęconego kultowi Serca Jezusowego*, Kraków 2014, s. 8-9.

²¹ Maria Franciszka de Saumaise urodziła się około 1621 roku w Dijon. Mając 10-11 lat wstąpiła tam do zakonu wizytek. W wieku 15 lat rozpoczęła nowicjat i przywdziała habit. W czasie pełnienia funkcji przełożonej w Paray-le-Monial przyjęła do zakonu św. Małgorzatę Marię Alacoque. Zmarła 31 lipca 1694 roku. Por. M. M. ALACOQUE, *Listy św. Małgorzaty Marii Alacoque*, tłum. M. K. Piwnicka-Bohuszewicz, Kraków 2009, s. 15-16, przypis 1.

²² Petronela Rozalia Greyfié urodziła się 10 października 1638 roku w Annecy. W wieku 12 lat została oddana do wizytek w Paray-le-Monial. W 1655 roku złożyła śluby zakonne, a w 1670 roku została przełożoną w Thonon. W 1678 roku wróciła do Paray-le-Monial, gdzie w 1680 roku objęła urząd przełożonej. Zmarła 26 lutego 1717 roku. Por. M. M. ALACOQUE, *Listy św. Małgorzaty...*, dz. cyt., s. 16-18, przypis 2.

²³ Święty Klaudiusz de la Colombière urodził się 2 lutego 1641 roku w Saint-Symphorien-d'Ozon we Francji. Do zakonu jezuitów wstąpił w 1659 roku w Awinionie. Od 1674 roku był przełożonym w Paray-le-Monial, a także pełnił funkcję spowiednika św. Małgorzaty Marii Alacoque. W tym czasie miały miejsce „wielkie” objawienia. Po trzyletnim pobycie na dworze księżnej Yorku Marii Beatrycze d'Este wrócił do Francji. W 1781

Jego następca, jezuita Ignacy Franciszek Rolin²⁴ zainspirował zakonnicę do napisania autobiografii, wydanej przez jezuitę Józefa Franciszka de Gallifeta²⁵. Do grona jezuitów mających kontakt ze św. Małgorzatą Marią Alacoque należał też Jan Croiset²⁶, propagator kultu Serca Jezusa w duchu objawień z Paray-le-Monial oraz autor dzieła pt. *La dévotion au Sacré-Coeur de notre Seigneur Jésus-Christ (O nabożeństwie do Najśrodszego Serca Pana naszego Jezusa Chrystusa, Kraków 1903)*, wydanego wraz z życiorysem świętej wizytki. Wyjątkowa rola jezuitów w kontekście objawień św. Małgorzaty Marii Alacoque nie była przypadkowa. W czasie wizji mistycznej 2 lipca 1688 roku Matka Boża przekazała, w imieniu Jezusa, przywilej szerzenia kultu Bożego Serca siostronom wizytkom, a także wszystkim jezuitom w osobie Colombière'a: „Ty, wierny sługo mego Boskiego Syna, masz ogromny udział w skarbie. Córki Nawiedzenia znają go i rozdają innym, ale to bracia z twojego Towarzystwa ukażą i odkryją jego pożytek i wartość”²⁷.

---

roku został skierowany do Paray-le-Monial. Zmarł 15 lutego 1782 roku. Kanonizował go w 1992 roku św. Jan Paweł II. Por. E. WALEWANDER, *Klaudiusz de la Colombière*, w: B. Migut (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 9, Lublin 2002, k. 78-79.

²⁴ Ignacy Franciszek Rolin urodził się w 1650 roku w Chambéry. W 1671 roku wstąpił do zakonu jezuitów. W 1683 roku został wysłany do Paray-le-Monial. Wprowadzony przez św. Małgorzatę Marię Alacoque w istotę pobożności do Serca Jezusa, stał się jej propagatorem na terenie Francji. Zmarł w 1720 roku w Grenoble. Por. M. M. ALACOQUE, *Listy św. Małgorzaty...*, dz. cyt., s. 88, przypis 76.

²⁵ Józef Franciszek de Gallifet urodził się 2 maja 1663 roku w Aix-en-Provence we Francji. W 1678 roku wstąpił do zakonu jezuitów w Awinionie. Był uczniem Kludiusza de la Colombière'a. W 1726 roku opublikował w Rzymie traktat *De cultu Sacratissimi Cordis Dei et Domini nostri Jesu Christi* (przekład polski *Serca Jezusowego cześć i chwala*, Sandomierz 1730), w którym uzasadniał praktykę kultu Serca Jezusa opartego na objawieniach prywatnych św. Małgorzaty Marii Alacoque. Zmarł 31 sierpnia 1749 roku w Lyonie. Por. J. MISIUREK, *Gallifet Joseph François de*, w: J. Misiurek (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 5, dz. cyt., k. 833-834.

²⁶ Jan Croiset urodził się 28 sierpnia 1656 roku w Marsylii. Do zakonu jezuitów wstąpił w 1677 roku. Od 1689 roku utrzymywał kontakt ze św. Małgorzatą Marią Alacoque. Za propagowanie kultu Serca Jezusa w duchu objawień z Paray-le-Monial został zmuszony do opuszczenia Lyonu. Zmarł 31 stycznia 1738 roku w Awinionie. Por. L. GRZEBIEŃ, *Croiset Jean*, w: R. Łukaszyk (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 3, Lublin 1979, k. 637.

²⁷ Por. BENEDYKT XV, *Przedziwna historia...*, dz. cyt., s. 48-49.

Wyrazem społecznego i eklezjalnego charakteru pobożności do Serca Jezusa w objawieniach św. Małgorzaty Marii Alacoque były dwa wydarzenia. Pierwsze z nich miało miejsce w 1688 roku i było związane z poświęceniem kaplicy dedykowanej Sercu Jezusa w ogrodzie wizytek. Wzięło w nim udział licznie zgromadzone duchowieństwo, siostry wizytki oraz wierni świeccy z Paray-le-Monial. Adresatem drugiego wydarzenia, mającego miejsce w 1689 roku, był król Francji Ludwik XIV. Serce Jezusa żądało od niego, by poświęcił Mu się wraz z całym swoim dworem, a jego poddani oddawali Bożemu Sercu publiczną cześć i praktykowali akty wynagrodzenia; by wizerunek Serca Jezusa został umieszczony na sztandarach oraz żołnierskich zbrojach; by został wybudowany kościół z wizerunkiem Najświętszego Serca i by uzyskał on od Stolicy Apostolskiej zgodę na odprawianie Mszy Świętej ku czci Najświętszego Serca Pana Jezusa oraz przywileje z tym związane. Żądanie to wykonał dopiero król Ludwik XVI w czasie Wielkiej Rewolucji Francuskiej.

Małgorzata Maria Alacoque zmarła w opinii świętości we wtorek 17 października 1690 roku. W 1715 roku ks. Jan Józef Languet de Gergy²⁸, będąc wikariuszem generalnym w Autun, rozpoczął jej proces beatyfikacyjny. Przerwany przez działania jansenistów, został wznowiony dopiero w 1824 roku przez Kongregację ds. Obrzędów na polecenie papieża Leona XII. 24 kwietnia 1864 roku potwierdzono prawdziwość trzech cudów za jej wstawiennictwem, a 18 września 1864 roku papież Pius IX ogłosił Małgorzatę Marię Alacoque błogosławioną. W 1866 roku rozpoczął się jej proces kanonizacyjny. 6 stycznia 1918 roku zostały uroczyście zatwierdzone dwa cuda wymagane do kanonizacji. Po zakończeniu wszystkich procedur kanonicznych papież Benedykt XV ogłosił

---

²⁸ Jan Józef Languet de Gergy urodził się 25 sierpnia 1677 roku w Dijon. Od 1715 roku był biskupem w Soissons, a od 1730 roku arcybiskupem Sens. Będąc członkiem Francuskiej Akademii Nauk, napisał pierwszą biografię św. Małgorzaty Marii Alacoque, wydaną w 1729 roku pt. *La Vie de la vénérable Mère Marguerite-Marie, religieuse de la Visitation Sainte Marie du monastère de Paray-le-Monial en Charolais, morte en odeur de sainteté en 1690*. Zmarł 11 maja 1753 roku w Sans. Por. M. M. ALACOQUE, *Listy św. Małgorzaty...*, dz. cyt., s. 51, przypis 39.

13 maja 1920 roku Małgorzatę Marię Alacoque świętą²⁹. Akt kanonizacji potwierdził ostatecznie zgodność objawień prywatnych otrzymanych przez zakonnicę z Bożym objawieniem i tradycją Kościoła.

2. Z Paray-le-Monial na ziemiach polskie – rozwój kultu w duchu objawień od XVII do XVIII wieku

Kult i nabożeństwo do Najświętszego Serca Jezusa w duchu objawień wizjonerki z Paray-le-Monial rozwijały się na ziemiach polskich głównie w klasztorach wizytek, jezuitów i pijarów³⁰. Szczególne miejsce i znaczące zasługi w tym dziele miał klasztor wizytek w Warszawie, założony w 1654 roku przez francuską wizytkę Marię Eleonorę d'Apchonde Ponsein³¹. Dzięki niej, po jej powrocie do Lyonu, gdzie sprawowała urząd przełożonej, klasztor warszawski otrzymywał na bieżąco wiadomości z Paray-le-Monial, miejsca prywatnych objawień przekazanych św. Małgorzacie Marii Alacoque przez Jezusa. Staraniem Marii Eleonory wizytki warszawskie weszły w posiadanie dziennika duchowego (*Retraite spirituelle*) Klaudiusza de la Colombière'a, zawierającego zapiski świętej wizytki związane z objawieniami z 1675 roku³².

Owocna współpraca wizytek z pijarami przyczyniała się do rozwoju publicznych form kultu Najświętszego Serca Jezusa w duchu objawień z Paray-le-Monial na ziemiach polskich. Ich wspólną cenną inicjatywą były bractwa poświęcone Bożemu Sercu³³. Pierwsze zostało założone w 1705 roku w Warszawie, za zgodą papieża Klemensa XI, przez Pawła

---

²⁹ Por. BENEDYKT XV, *Przedziwna historia...*, dz. cyt., s. 57-60.

³⁰ Por. J. MISIUREK, *Historia i teologia polskiej duchowości katolickiej*, t. 2, Lublin 1998, s. 20-22.

³¹ Zob. M. M. ALACOQUE, *Listy św. Małgorzaty...*, dz. cyt., s. 203, przypis 169.

³² Por. C. DRAŻEK, *Rozwój kultu Serca Jezusa w Polsce...*, dz. cyt., s. 50-51.

³³ Bractwa to wspólnoty wiernych świeckich oraz duchownych krzewiących i praktykujących pobożność do Serca Jezusa. Ich rozwój nastąpił w XVII wieku we Francji pod wpływem objawień św. Małgorzacie Marii Alacoque. Zakładały je wizytki, pijarzy i jezuiti. Z czasem bractwa podniesiono do rangi arcybractw, zatwierdzanych przez Stolicę Apostolską. Por. E. ZIEMANN, *Serce Jezusa*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 18, Lublin 2013, k. 11-13.

Wiązkiewicza³⁴. Uroczyste wprowadzenie bractwa do kościoła pijarów w Warszawie odbyło się w 1706 roku. Szybki rozwój tej formy apostołatu Bożego Serca zaowocował w 1765 roku około 86 bractwami, które miały aprobatę Stolicy Apostolskiej. Oprócz nich funkcjonowały także liczne bractwa na prawie biskupów diecezjalnych. Działając na terenie piętnastu polskich diecezji, gromadziły w swoich szeregach wiernych świeckich, arcybiskupów, biskupów, opatów, prałatów, kanoników, przeorów, innych duchownych oraz zakonnice. Osoby należące do bractw zobowiązywały się do adoracji wynagradzającej Najświętszemu Sercu, adoracji ekspiacyjnej oraz innych praktyk religijnych w celu uzyskania odpustów. Większość bractw podejmowała praktyki, które zostały przekazane św. Małgorzacie Marii Alacoque w objawieniach, m.in. uroczyste obchody Najświętszego Serca Jezusa w piątek po uroczystości Bożego Ciała, odprawienie pięciu kolejnych piątków po uroczystości Serca Jezusa oraz obchody wszystkich piątków Wielkiego Postu ze spowiedzią i Komunią Świętą³⁵.

Warto podkreślić, iż cenny wkład w teologiczny rozwój pobożności do Najświętszego Serca Jezusa w duchu objawień z Paray-le-Monial wnieśli polscy jezuici: Andrzej Wagner (1707-1765), Jerzy Dewin (1719-1773), Józef Płochocki (1719-1789), Jan Jełowicki (1746 – data śmierci nieznana); oraz pijarzy: Jan Franciszek Włocki (1688-1773), Józef Kazimierz Madejski (1671-1746), Szymon Rosołecki (1697-1752) i Samuel Wysocki (1706-1771). W swoich pismach odnoszących się do kultu zewnętrznego akcentowali znaczenie modlitwy, nawiedzeń Najświętszego Sakramentu, Mszy Świętej, dobrych uczynków, oddawania czci Bożemu Sercu przez akty poświęcenia, wynagradzania za grzechy i zniewagi ludzi oraz adorację Najświętszego Sakramentu. W tym okresie rozwijała się też idea osobistego poświęcenia Najświętszemu Sercu przez akty ofiaro-

---

³⁴ Paweł Wiązkiewicz urodził się w 1660 roku w Sandomierzu. Będąc pijarem, sprawował funkcję kierownika duchowego warszawskich wizytok. W latach 1714-1720 był rektorem w Collegium Regium w Warszawie oraz w Piotrkowie Trybunalskim. Jest autorem licznych prac poświęconych Sercu Jezusa. Zmarł 27 września 1729 roku w Warszawie. Por. J. MISIUREK, *Historia i teologia...*, dz. cyt., s. 20, 93-115.

³⁵ C. DRAŹEK, *Rozwój kultu Serca Jezusa w Polsce...*, dz. cyt., s. 60-67.

wania czynione przed Mszą Świętą w celu wynagrodzenia Bogu za Jego miłość odrzuconą grzechem, poprzez oddanie siebie Bogu i upodobnienie się do Serca Jezusa³⁶.

Rozszerzając się formę kultu i nabożeństwa popierało wielu polskich biskupów i władców. W latach 1726-1765 kierowali oni petycje do Stolicy Apostolskiej w sprawie ustanowienia święta Najświętszego Serca Jezusa z własnym formularzem mszalnym i oficjum. Owocem ich starań był *Memoriał biskupów polskich*³⁷, skierowany do papieża Klemensa XIII. Ustanowienie przez niego w 1765 roku liturgicznego święta Serca Jezusa, obchodzonego w piątek po oktawie uroczystości Bożego Ciała, obejmowało ziemie polskie, Wielkie Księstwo Litewskie, Królestwo Hiszpanii oraz Arcybractwo Serca Jezusowego w Rzymie. Liturgiczny obchód tego święta miał dla Polaków w czasie zaborów wymiar religijny i społeczny – praktykowana pobożność do Serca Jezusa stanowiła wyraz wiary oraz troski o zachowanie tożsamości narodowej i religijnej³⁸.

Kult i nabożeństwo w XIX i XX wieku na ziemiach polskich

Znaczącym wydarzeniem w historii kultu Najświętszego Serca Jezusa było rozszerzenie liturgicznego święta na cały Kościół. Aktu tego dokonał papież Pius IX 23 sierpnia 1856 roku, co było odpowiedzią na prośbę episkopatu francuskiego, a także na wcześniejsze petycje episkopatów innych krajów³⁹. Jest rzeczą znamionną, że w tym czasie najbardziej popularną formą pobożności było poświęcenie się Sercu Jezusa. Należy podkreślić, iż pierwszy taki akt 20 lipca 1685 roku uczyniła św. Małgorzata Maria Alacoque wraz z nowicjuszkami i niektórymi

---

³⁶ Por. J. MISIUREK, *Historia i teologia...*, dz. cyt., s. 48-57; E. ZIEMANN, *Kult Najświętszego Serca...*, dz. cyt., s. 18-19.

³⁷ Por. J. MISIUREK, *Memoriał biskupów polskich*, w: E. Ziemann (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 12, dz. cyt., k. 519.

³⁸ Por. E. ZIEMANN, *Kult Najświętszego Serca...*, dz. cyt., s. 19-20.

³⁹ Por. L. POLESZAK, *Wypowiedzi Magisterium Kościoła na temat kultu Najświętszego Serca Pana Jezusa*, w: tenże (red.), *Serce Jezusa w dokumentach Kościoła. Dokumenty Magisterium Kościoła o Najświętszym Sercu Pana Jezusa od Klemensa XIII do Benedykta XVI*, Kraków 2006, s. 17.

siostrami⁴⁰. W XIX wieku propagatorem tej formy pobożności było Apostolstwo Modlitwy⁴¹. Na ziemiach polskich stowarzyszenie to rozwijało się od lat 60. XIX wieku. W 1871 roku zostało erygowane w Krakowie przy kaplicy jezuitów. Polskim organem prasowym Apostolstwa Modlitwy był „Posłaniec Serca Jezusowego”. Współzałożycielem stowarzyszenia był jezuita Henryk Ramière⁴², który wielokrotnie zabiegał u papieża Piusa IX o poświęcenie Kościoła i świata Sercu Jezusa. Papież jednak nie dokonał osobiście tego aktu, ale zwrócił się z prośbą do biskupów i wiernych, aby 16 czerwca 1875 roku z okazji 200. rocznicy ostatniego „wielkiego” objawienia św. Małgorzacie Marii Alacoque dokonano tego aktu w rodzinach, parafiach i diecezjach⁴³.

Poświęcenie diecezji Bożemu Sercu znalazło także licznych zwolenników wśród biskupów na ziemiach polskich. Jeszcze przed poświęceniem rodzaju ludzkiego Najświętszemu Sercu Jezusa przez papieża Leona XIII w 1899 roku, prymas Polski kard. Mieczysław Ledóchowski (1822-1902) w 1872 roku poświęcił Sercu Jezusa diecezję gnieźnieńską i poznańską. W 1875 roku została poświęcona diecezja krakowska. W latach 1914-1918, wzorując się na arcybiskupie lwowskim Józefie Bilczewskim (1860-1923) oraz biskupie przemyskim Józefie Sebastianie Pelczarze (1842-1924), inni biskupi polscy dokonali tego aktu w swoich diecezjach⁴⁴.

---

⁴⁰ Por. P. de MEESTER, *Odkryjmy na nowo...*, dz. cyt., s. 43-45.

⁴¹ Zostało założone w drugiej połowie XIX wieku przez francuskich jezuitów jako katolickie zrzeszenie w celu codziennego ofiarowania swojego życia oraz praktykowania form pobożności do Najświętszego Serca Jezusa za zbawienie świata. Por. L. GRZEBIEŃ, *Apostolstwo Modlitwy*, w: R. Łukaszyk (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 1, Lublin 1973, k. 829-830; J. POPŁAWSKI, *Apostolstwo Modlitwy*, w: M. Chmielewski (red.), *Leksykon duchowości katolickiej*, Lublin 2002, s. 62-63.

⁴² Por. A. P. BIEŚ, *Ramière Henri Marie Felix*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 16, dz. cyt., k. 1198-1199.

⁴³ Por. C. DRAŻEK, *Rozwój kultu Serca Jezusa w Polsce...*, dz. cyt., s. 109-110.

⁴⁴ Por. J. MISIUREK, *Źródło życia i świętości. Polska teologia kultu Najświętszego Serca Jezusa*, Lublin 2014, s. 191-204.

Poświęcenie Bożemu Sercu ojczyzny i Kościoła przez Episkopat Polski w okresie 20-lecia międzywojennego

Zaledwie dwa lata po odzyskaniu przez Polskę niepodległości episkopat odrodzonej ojczyzny słowami prymasa kard. Edmunda Dalbora (1869-1926) poświęcił naród i Kościół Sercu Jezusa na Jasnej Górze 27 lipca 1920 roku. Zawierając Bożemu Sercu samych siebie, duchowieństwo, swoje diecezje, wiernych oraz całą ojczyznę, biskupi dokonali tego aktu w obliczu zagrażających Polsce niebezpieczeństw ze strony bolszewickiej Rosji, szerzącej morderstwa, pożogę, bezczeszczenie świątyń i prześladowanie duchowieństwa. Biskupi, wspominając starania swoich poprzedników o ustanowienie święta ku czci Najświętszego Serca Jezusa, Mszy Świętej i oficjum dla ziem polskich, przyrzekli Bożemu Sercu, że będą szerzyć do Niego nabożeństwo, zwłaszcza w seminariach duchownych, a także akt poświęcenia w rodzinach⁴⁵. Zobowiązanie episkopatu do szerzenia kultu Serca Jezusa w duchu objawień św. Małgorzacie Marii Alacoque miało wymiar religijny, społeczny i patriotyczny⁴⁶. Warto zaznaczyć, że poprzedziło ono „cud na Wisłę”, który zatrzymał marsz armii bolszewickiej na Warszawę i na zachód Europy.

Niespełna rok po jasnogórskim akcie poświęcenia narodu polskiego Sercu Jezusa, 3 czerwca 1921 roku, w uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa, episkopat ponowił go wraz z intronizacją na Małym Rynku w Krakowie. Biskupi polscy, oddając Sercu Jezusa wszystkich pasterzy Kościoła i cały naród polski, ogłosili uroczyste Jezusa swoim Panem. Oddali też we władanie Serca Jezusa wojsko polskie, życie społeczne i rodzinne⁴⁷. Forma tego aktu zawierała elementy intronizacji Jezusowego Serca zarówno w aspekcie religijnym, jak i narodowym. Szczególnie mocno wybrzmiały w nim słowa uznające władzę Chrystusa jako Króla, który posiada względem narodu „święte i nigdy niewygasłe prawa”.

---

⁴⁵ Por. *Akt poświęcenia narodu polskiego Sercu Jezusa*, w: L. Poleszak (red.), *Serce Jezusa w dokumentach Kościoła...*, dz. cyt., s. 595.

⁴⁶ Por. A. GĄSIOR, *Intronizacja Najświętszego Serca Jezusowego na tle problematyki społecznej w Polsce w okresie dwudziestolecia międzywojennego*, „Symposium” 1(28) (2015), s. 73-74.

⁴⁷ Por. J. HOJNOWSKI, *Słownik kultu Serca Jezusowego*, Kraków 2000, s. 287-288.

Wieloaspektowy wymiar tego aktu akcentuje fakt, że Najświęszemu Sercu Jezusa zostało poświęcone całe państwo polskie łącznie z instytucjami odpowiedzialnymi za społeczno-prawny kształt życia publicznego, historia narodu oraz jego przyszłość⁴⁸.

Dokonanie tego aktu wiązało się z poświęceniem kościoła przy klasztorze Jezuitów w Krakowie. Wzniesiony w latach 1909-1912 ze składek całego narodu, będącego jeszcze pod zaborami, został dedykowany Najświęszemu Sercu Pana Jezusa jako wotum narodu polskiego za odzyskaną wolność. Na kamieniu węgielnym zostały wyryte następujące słowa: „Ty, o nieśmiertelny Królu wieków, na ziemię naszą stąd wypuść słodkiego Serca Twego płomień: do miast, wiosek i umysłów wejdź zwyciężąc, zamieszkać w nich i władać”⁴⁹. Kościół ten stanowi centrum pobożności do Serca Jezusa dla całej Polski. Decyzją papieża Jana XXIII świątynia w 1960 roku została wyniesiona do rangi bazyliki mniejszej.

Dwa publiczne akty poświęcenia całego narodu Sercu Jezusa przez Episkopat Polski stały się impulsem do publicznej formy szerzenia tego nabożeństwa i kultu, także w wymiarze regionalnym. Jeszcze przed odzyskaniem niepodległości, w latach 1907-1918, została wzniesiona w Warszawie świątynia ku czci Najświętszego Serca Jezusa, wzorowana na bazylice Świętego Pawła za Murami w Rzymie. Życzeniem fundatorki tego kościoła, księżnej Marii Radziwiłłowej z Zawiszów było, aby zostało tam utworzone centrum wychowawcze dla dzieci i młodzieży, kierowane przez księży salezjanów. W 1923 roku kard. Aleksander Kakowski (1862-1938) erygował tam parafię, zaś papież Pius XI nadał świątyni tytuł bazyliki mniejszej. Po uroczystym poświęceniu kościoła w 1931 roku kard. Kakowski przekazał go wraz z parafią na własność salezjanom⁵⁰.

Wyrazem publicznego i społecznego charakteru szerzenia nabożeństwa i kultu Bożego Serca był akt poświęcenia Śląska Sercu Jezusa i Jego intronizacji. Wydarzenie to miało miejsce w czasie II Śląskiego

---

⁴⁸ Por. A. GAŚTOR, *Intronizacja Najświętszego Serca...*, dz. cyt., s. 74-75.

⁴⁹ *Polska Sercu Zbawiciela*, „Posłaniec Serca Jezusowego” 6(49) (1921), s. 83-84.

⁵⁰ Por. A. GAŚTOR, *Intronizacja Najświętszego Serca...*, dz. cyt., s. 79; S. KONARSKI, *Maria Ewa Radziwiłłowa (z domu Zawisza)*, <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/maria-ewa-radziwillowa-z-zawiszow?print> (odczyt z dn. 14.03.2020 r.).

Zjazdu Katolickiego w Królewskiej Hucie (obecnie Chorzów), w parafii św. Józefa, z udziałem około 300 000 wiernych oraz licznie reprezentowanych stowarzyszeń katolickich. Aktu tego dokonał 9 września 1923 roku ówczesny administrator apostolski polskiej części Górnego Śląska, salezjanin ks. August Hlond (1881-1948) w asyście biskupa pomocniczego diecezji poznańskiej Stanisława Kostki Łukomskiego (1874-1948), późniejszego biskupa diecezji łomżyńskiej i sekretarza generalnego Episkopatu Polski⁵¹. niespełna dziesięć lat później, 30 października 1932 roku, już jako biskup gnieźnieński i poznański, prymas Polski, kard. August Hlond dokonał uroczystego poświęcenia pomnika-wotum ku czci Bożego Serca w Poznaniu. Umieszczony na jego cokole napis *Sacratissimo Cordi Iesu Polonia restituta* stanowił wyraz wdzięczności i zawierzenia Sercu Jezusa⁵².

Akty poświęcenia Sercu Jezusa w Polsce po II wojnie światowej

Działania II wojny światowej nie osłabiły pobożności do Serca Jezusa, ale ją zdynamizowały w wymiarze duchowości, nabożeństwa i kultu. Pozytywne owoce indywidualnych i wspólnotowych poświęceń dokonanych w okresie 20-lecia międzywojennego zainspirowały Episkopat Polski, aby wobec niebezpieczeństw grożących narodowi i Kościołowi ponowić poświęcenie ojczyzny Sercu Jezusa. W celu pogłębionego przygotowania wiernych do tego wydarzenia biskupi polscy skierowali do narodu list pasterski, który został odczytany z ambon 4 stycznia 1948 roku. Zapowiadając w nim akt uroczystego poświęcenia narodu i Rzeczypospolitej Najświętszemu Sercu Jezusa, szeroko nakreślili sytuację religijną, moralną oraz społeczną narodu. Jednak szczególnie akcent położyli na osobiste

---

⁵¹ Por. *Ku większej chwale Serca Jezusowego*, „Posłaniec Serca Jezusowego” 11(51) (1923), s. 171; A. HLOND, *Orędzie w sprawie II Śląskiego Zjazdu Katolickiego*, „Gość Niedzielny” 1(1) (1923), s. 3-4; TENŻE, *Akt, którym Polski Górny Śląsk dnia 9 września poświęcił się Najśw. Sercu Jezusowemu*, „Gość Niedzielny” 1(1) (1923), s. 5.

⁵² Por. A. GAŚSIOR, *Intronizacja Najświętszego Serca...*, dz. cyt., s. 81-83. W 1939 roku pomnik został zniszczony przez hitlerowskie Niemcy.

i rodzinne poświęcenie się Bożemu Sercu w duchu prywatnych objawień św. Małgorzacie Marii Alacoque. Zdaniem biskupów, praktyka poświęcenia Sercu Jezusa stanowi najskuteczniejszy środek podnoszenia się z grzechów i nałogów, a także jest skutecznym środkiem rozwoju osobistej i rodzinnej świętości⁵³. Kilkuletnie przygotowanie do tego wydarzenia poprzedziły akty poświęceń indywidualnych, rodzin, parafii, wspólnot zakonnych i diecezji. Uroczystego poświęcenia Sercu Jezusa całego narodu dokonali biskupi z prymasem Polski Stefanem Wyszyńskim (1901-1981) na czele 28 października 1951 roku, w uroczystość Chrystusa Króla. Z obawy przed represjami władz komunistycznych miejscem tego aktu były katedry, kościoły parafialne oraz inne świątynie na terenie Polski.

Praktykowanie nabożeństwa i kultu Serca Jezusa przyczyniało się do odnowy życia religijnego i społecznego narodu. Świadomość tego faktu ożyła w związku z obchodami 200. rocznicy ustanowienia święta Bożego Serca dla narodu polskiego przez papieża Klemensa XIII w 1765 roku. Kardynał Stefan Wyszyński, łącząc to wydarzenie z obchodami milenium chrztu Polski, skierował w 1965 roku do Kościoła w Polsce list pasterski na uroczystość Serca Pana Jezusa. Przybliżając w nim historię i podstawy teologiczne kultu, wskazał na niektóre ich implikacje życiowe, m.in. na usuwanie niezgody i podziałów w rodzinach i społeczeństwie, dążenie do zgody i wzajemnego przebaczenia oraz praktykowanie ofiarnej dobroci. Szczególne słowa zachęty były skierowane do kapłanów, aby swój program duszpasterski opierali na pobożności do Serca Jezusa, które jest źródłem „wody żywej” oraz inspiracją do osobistego stawania się żywym znakiem miłości Chrystusa wśród ludzi⁵⁴. W 1966 roku, w ostatnią niedzielę roku kościelnego, we wszystkich kościołach Polski ponowiono akt oddania narodu Najświętszemu Sercu Pana Jezusa.

---

⁵³ Por. *List pasterski Episkopatu Polski „O osobistym poświęceniu się Najświętszemu Sercu Pana Jezusa”*, „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 12 (1948), s. 225-230.

⁵⁴ Por. C. DRAŹEK, *Rozwój kultu Serca Jezusa w Polsce...*, dz. cyt., s. 123-124.

3. Tożsamość i misja sercanów w Kościele w Polsce w kontekście dwóch jubileuszy

Tożsamość instytutu życia konsekrowanego jest ściśle związana z dziedzictwem (*patrimonium*) przekazanym instytutowi przez założyciela, a w jego spuściźnie istotne miejsce zajmuje charyzmat otrzymany przez niego od Ducha Świętego dla dobra Kościoła. Niepowtarzalność i odrębność charyzmatu każdego instytutu zakonnego wyraża się w jego specyficznej misji oraz podejmowanych zaangażowaniach apostołskich.

Sercanie to popularna w Polsce nazwa Zgromadzenia Księża Najświętszego Serca Jezusowego⁵⁵, które zostało założone przez ks. Leona Jana Dehona⁵⁶ w drugiej połowie XIX wieku w Saint-Quentin (diec. Soissons we Francji) jako kłerycki instytut zakonny. Jego misją jest szerzenie kultu i nabożeństwa do Serca Jezusa oraz Jego królestwa przez praktykę ducha miłości, wynagrodzenia i adoracji eucharystycznej w duchu objawień św. Małgorzacie Marii Alacoque. Służąc Kościołowi w Polsce w podejmowanych dziełach, Zgromadzenie zachowuje własny, specyficzny i pierwotny charakter, który łączy życie zakonne i apostołskie z oblacją wynagradzającą Chrystusa Ojcu za ludzi⁵⁷.

Do Polski księża sercanie przybyli w 1928 roku i osiedlili się w Krakowie-Płaszowie⁵⁸. Podjęta przez nich działalność apostołska, zgodna z charyzmatem, misją i tożsamością Zgromadzenia, obejmowała pracę duszpasterską i katechetyczną w biednych oraz robotniczych parafiach.

---

⁵⁵ Por. E. ZIEMANN, *Sercanie*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 18, dz. cyt., k. 2-4.

⁵⁶ Por. M. DANILUK, *Dehon Léon*, w: R. Łukaszyk (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 3, dz. cyt., k. 1098-1099.

⁵⁷ Por. *Reguła życia Zgromadzenia Księża Najświętszego Serca Jezusowego (Księża Sercanie). Konstytucje i Dyrektorium generalne*, Rzym 2009, 2.4-7; E. ZIEMANN, *Misyjny wymiar charyzmatu sercańskiego*, „Sympozjum” 2(37) (2019), s. 109-110.

⁵⁸ Por. F. NAGY, *Ksiądz Kazimierz Wiecheć SCJ – założyciel Prowincji Polskiej Sercanów*, w: G. Pisarek (red.), *Uwierzyliśmy miłości. 75 lat obecności Zgromadzenia Księża Sercanów w Polsce 1928-2003*, Kraków 2004, s. 16-20; M. CIEMIĘGA, *Ksiądz Mateusz Jeż – współfundator i pierwszy dobroczyńca Sercanów*, w: G. Pisarek (red.), *Uwierzyliśmy miłości...*, dz. cyt., s. 22-24; J. FURCZOŃ, *Początki Zgromadzenia Księża Sercanów w Polsce*, w: G. Pisarek (red.), *Uwierzyliśmy miłości...*, dz. cyt., s. 32-43.

Z czasem doszły inne formy apostołatu, zwłaszcza związane z kaznodziejstwem i pracą rekolekcyjno-misyjną. Pierwszą pracą rekolekcyjną w Sokolnikach (diec. kielecka) przeprowadził w 1936 roku ks. Franciszek Nagy⁵⁹, jednak prekursorem tego rodzaju działalności apostołowskiej sercanów w Polsce był ks. Wincenty Turek⁶⁰, łączący obowiązki katechety z głoszeniem rekolekcji i misji. Jego zdolności kaznodziejskie dostrzegł jezuita Szymon Jarosz (1886-1961), który zainspirował powstanie grupy misjonarzy krajowych. Zrealizowanie jego inicjatywy stało się możliwe dopiero po erygowaniu Prowincji Polskiej sercanów w 1947 roku⁶¹. W latach 1947-1953 grupa misjonarzy sercańskich liczyła 7 zakonników. Przeprowadzili oni 114 rekolekcji i 30 renowacji misji oraz postawili 59 krzyży misyjnych w 11 diecezjach. Ukierunkowanie pracy rekolekcyjno-misyjnej na propagowanie pobożności do Serca Jezusowego zawdzięczają sercanie ks. Kazimierzowi Dobrzyckiemu (1900-1974) z diecezji krakowskiej, propagatorowi osobistego poświęcenia Bożemu Sercu, który od 1947 roku współpracował z ks. Turkiem w głoszeniu misji Serca Jezusowego w duchu objawień św. Małgorzacie Marii Alacoque.

W 1963 roku, dzięki zabiegom ówczesnego prowincjała ks. Stanisława Sidelki⁶², księża sercanie podjęli współpracę z jezuitami w prowadzeniu misji Bożego Serca. Najpierw w rozległej diecezji gorzowskiej, a następnie w diecezjach: chełmińskiej, gdańskiej, łódzkiej, warmińskiej i włocławskiej. Współpraca ta zaowocowała nowym stylem prowadzenia pracy rekolekcyjno-misyjnej, określanej terminem „sercański”. Charakteryzowała go głównie tematyka związana z miłością Jezusowego Serca, Jego kultem oraz znaczeniem eucharystycznej adoracji wynagradzającej w pobożności wiernych. Misje te różniły się też od kanonicznych misji parafialnych swoją strukturą, formą i tematyką. Włączani do tej pracy

---

⁵⁹ Por. A. BRZEŹNIAK, *Ks. Franciszek Nagy (1909-1989)*, w: *Życiorysy zmarłych polskich współbraci SCJ (1918-1997)*, Warszawa 1998, s. 337-347.

⁶⁰ Por. K. SŁAWIŃSKI, *Ks. Wincenty Turek, imię zakonne Jan (1900-1990)*, w: *Życiorysy zmarłych...*, dz. cyt., s. 359-367.

⁶¹ Por. S. NAGY, *Ksiądz Michał Wietecha – pierwszy przełożony Prowincji Polskiej Sercanów*, w: G. Pisarek (red.), *Uwierzyliśmy miłości...*, dz. cyt., s. 26-30.

⁶² Por. J. WROCEŃSKI, *Ks. Stanisław Sidelko, imię zakonne Jan Vianney (1921-1991)*, w: *Życiorysy zmarłych...*, dz. cyt., s. 385-395.

młodzi sercanie dali się poznać jako dobrzy kaznodzieje i znawcy pogłę-
bionej duchowości Serca Jezusowego. Doświadczenia zdobyte ze wspól-
nej pracy z jezuitami przyczyniły się do ukształtowania samodzielnie
działającej grupy misjonarzy ludowych, której prace koordynował
dyrektor Misji Krajowych Księży Sercanów⁶³, a także grupy w dalszym
ciągu współpracującej z jezuitami.

W latach 1963-1974 sercanie wraz z jezuitami oraz pod ich kierun-
kiem przeprowadzili 383 serie misji intronizacyjnych, wygłosili 6024 ka-
zania oraz poświęcili około 93 000 rodzin Najświętszemu Sercu Jezusa.
W tym czasie sercańska grupa misyjna liczyła dwunastu misjonarzy.
W latach 1974-2019, prowadząc samodzielnie misje intronizacyjne
Bożego Serca, sercanie przeprowadzili około 2850 prac, zaś w latach 2012-
-2019 poświęcili Sercu Jezusa 21 077 rodzin. Oddając się tej formie pracy
apostolskiej, realizowali charyzmat Założyciela i Zgromadzenia, mający
na celu krzewienie miłości Bożego Serca w rodzinach i parafiach, a tak-
że ożywienie praktyk wynagradzających przekazanych przez Pana Jezusa
w objawieniach św. Małgorzacie Marii Alacoque. W oparciu o zdobyte
doświadczenia apostołskie misjonarze opracowali własne *vademecum* mi-
sjonarza⁶⁴, zawierające szczegółowe opisy odnoszące się do wszystkich
nabożeństw związanych z intronizacją oraz poświęceniem Sercu Jezusa
– osobistym, rodzinnym i parafialnym.

Ze względu na słabnącą w Kościele polskim na przełomie XX i XXI
wieku pobożność do Najświętszego Serca Jezusa pojawiło się pytanie
o wierność charyzmatowi Założyciela w kontekście tożsamości i misji ser-
canów w Kościele w Polsce. Pomocą w odpowiedzi na nie była 75. rocz-
nica przybycia Zgromadzenia do Polski, obchodzona w 2003 roku. Na
tę okoliczność św. Jan Paweł II przekazał Prowincji Polskiej swoje bło-
gosławieństwo oraz jubileuszowy list. Nawiązując do historycznego kon-

---

⁶³ Dyrektorzy Misji Krajowych Księży Sercanów: Wincenty Turek (1947-1958),
Stanisław Sidelko (1958-1959, 1963-1972), Jan Góra (1959-1963), Lucjan Mazur (1972-
-1977, 1980-1983), Jan Babik (1977-1980), Stanisław Stańczyk (1983-1992), Adam Brzeźniak
(1992-1999), Maciej Moskwa (1999-2013), Tadeusz Gniewek (2013-2016), Zdzisław
Płuska (2016-). Por. M. Moskwa, *Prezentacja grupy misyjno-rekolekcyjnej i jej działalno-
ści*, „Symposium” 1(15) (2006), s. 15.

⁶⁴ *Vademecum Misjonarza Księży Sercanów*, Warszawa 1995, s. 5-151.

tekstu osiedlenia się sercanów w Krakowie-Płaszowie oraz realizacji przez nich swojej misji, papież akcentował obowiązek głoszenia i przybliżania współczesnemu człowiekowi cywilizacji miłości. Według św. Jana Pawła II szczególne miejsce w tym dziele apostołskim zajmują rekolekcje i misje intronizacyjne Bożego Serca. Realizowane w okresie po II wojnie światowej, nie straciły nic ze swej aktualności ze względu na źródło miłości, którym jest Serce Jezusa⁶⁵.

W celu ożywienia swojej misji w Kościele w Polsce sercanie, dzięki staraniom ks. Jerzego Welny (1953-2019), sprowadzili do Polski z Paray-le-Monial relikwie św. Małgorzaty Marii Alacoque. Przekazane 15 czerwca 2007 roku delegatom Prowincji Polskiej przez kustosa sanktuarium, rozpoczęły w 2008 roku peregrynację do wszystkich wspólnot sercanów, prowadzonych przez nich parafii i ośrodków apostołstwa specjalistycznego. Relikwie świętej nawiedziły też liczne wspólnoty zakonne żyjące duchowością Serca Jezusowego oraz parafie pod Jego wezwaniem. Wyjątkowym wydarzeniem na peregrynacyjnym szlaku relikwii było ich jasnogórskie spotkanie z członkami Straży Honorowej Najświętszego Serca Jezusowego, przedstawicielami Prowincji Polskiej sercanów oraz licznie przybyłymi czcicielami Bożego Serca, co miało miejsce 20 i 21 czerwca 2009 roku. W latach 2009-2019 relikwie św. Małgorzaty Marii Alacoque nawiedzały liczne diecezjalne wspólnoty parafialne oraz zakonne męskie i żeńskie. Każde nawiedzenie wiązało się z rekolekcjami, które prowadzili zarówno misjonarze z grupy misyjnej, jak i inni sercanie zaangażowani w tę formę działalności. Punktem odniesienia dla jednolitej formy ich prowadzenia był specjalnie przygotowany ceremoniał⁶⁶. Zasadniczym celem tych nadal prowadzonych ćwiczeń duchowych jest wprowadzenie wiernych w treść objawień przekazanych św. Małgorzacie Marii Alacoque oraz w praktyki związane z nabożeństwem i kultem Serca Jezusa.

---

⁶⁵ Por. JAN PAWEŁ II, *List Ojca Świętego do księży sercanów z okazji jubileuszu 75-lecia obecności Zgromadzenia w Polsce*, w: G. Pisarek (red.), *Uwierzyliśmy miłości...*, dz. cyt., s. 11-13.

⁶⁶ S. MIESZCZAK (oprac.), *Ceremoniał nawiedzenia relikwii św. Małgorzaty Marii Alacoque we wspólnotach i placówkach księży sercanów*, Kraków 2009, s. 1-248.

Zakończenie

Profil pracy rekolekcyjno-misyjnej sercanów, ukierunkowany zwłaszcza na intronizację Bożego Serca, stanowi charakterystyczny rys ich tożsamości w Kościele w Polsce w realizacji misji apostołskiej. Świadczy o tym *Dyrektorium Prowincjalne* księży sercanów, które wśród właściwych form apostołatu na pierwszym miejscu umieszcza pracę rekolekcyjno-misyjną. Akcentuje też, iż całe apostołstwo sercanów w służbie Kościołowi winno być przeniknięte duchowością Bożego Serca oraz troską, aby parafie, rodziny i poszczególni wierni powierzeni ich duchowej pieczy poświęcili się Jezusowemu Sercu⁶⁷. Przypadające w 2020 roku jubileusze 100-lecia odnoszące się do pobożności do Najświętszego Serca Pana Jezusa pobudzają do głębszej refleksji nad tożsamością sercańską, zwłaszcza w aspekcie nowej ewangelizacji, która jest „nową gorliwością” w misji charyzmatu.

Bibliografia

- Akt poświęcenia narodu polskiego Sercu Jezusa*, w: L. Poleszak (red.), *Serce Jezusa w dokumentach Kościoła. Dokumenty Magisterium Kościoła o Najświętszym Sercu Pana Jezusa od Klemensa XIII do Benedykta XVI*, Kraków 2006, s. 595.
- Alacoque M. M., *Listy św. Małgorzaty Marii Alacoque*, tłum. M. K. Piwnicka-Bohuszewicz, Kraków 2009.
- Alacoque M. M., *Pamiętnik duchowy św. Małgorzaty Marii Alacoque (1647-1690)*, tłum. J. Andrasz, Kraków 1996.
- Almeida J. C., *12 obietnic Najświętszego Serca Pana Jezusa danych św. Małgorzacie Marii Alacoque. Przesłanie z Paray-le-Monial*, Kraków 2011.
- Benedykt XV, *Przedziwna historia. Bulla kanonizacyjna bł. Małgorzaty Marii Alacoque, dziewicy, siostry profeski Zakonu Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny*, Kraków 2017.

---

⁶⁷ Por. *Dyrektorium Prowincjalne Prowincji Polskiej Zgromadzenia Księży Najświętszego Serca Jezusowego*, Warszawa 2015, 122-124, 126, 129-130.

- Bieś A.P., *Ramière Henri Marie Felix*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 16, Lublin 2012, k. 1198-1199.
- Brzeźniak A., *Ks. Franciszek Nagy (1909-1989)*, w: *Życiorysy zmarłych polskich współbraci SCJ (1918-1997)*, Warszawa 1998, s. 337-347.
- Ciemiega M., *Ksiądz Mateusz Jeź – współfundator i pierwszy dobroczyńca Sercanów*, w: G. Pisarek (red.), *Uwierzyliśmy miłości. 75 lat obecności Zgromadzenia Księża Sercanów w Polsce 1928-2003*, Kraków 2004, s. 22-24.
- Daniłuk M., *Dehon Léon*, w: R. Łukaszyk (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 3, Lublin 1979, k. 1098-1099.
- Drażek C., *Rozwój kultu Serca Jezusa w Polsce*, w: C. Drażek, L. Grzebień (red.), *Bóg bliski. Historia i teologia kultu Najświętszego Serca Jezusa*, Kraków 1983, s. 9-144.
- Dyrektorium Prowincjalne Prowincji Polskiej Zgromadzenia Księża Najświętszego Serca Jezusowego*, Warszawa 2015.
- Furczoń J., *Początki Zgromadzenia Księża Sercanów w Polsce*, w: G. Pisarek (red.), *Uwierzyliśmy miłości. 75 lat obecności Zgromadzenia Księża Sercanów w Polsce 1928-2003*, Kraków 2004, s. 32-43.
- Gąsior A., *Intronizacja Najświętszego Serca Jezusowego na tle problematyki społecznej w Polsce w okresie dwudziestolecia międzywojennego*, „Symposium” 1(28) (2015), s. 71-89.
- Grzebień L., *Apostolstwo Modlitwy*, w: R. Łukaszyk (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 1, Lublin 1973, k. 829-830.
- Grzebień L., *Croiset Jean*, w: R. Łukaszyk (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 3, Lublin 1979, k. 637.
- Hlond A., *Akt, którym Polski Górny Śląsk dnia 9 września poświęci się Najśw. Sercu Jezusowemu*, „Gość Niedzielny” 1(1) (1923), s. 5.
- Hlond A., *Orędzie w sprawie II Śląskiego Zjazdu Katolickiego*, „Gość Niedzielny” 1(1) (1923), s. 3-4.
- Hojnowski J., *Słownik kultu Serca Jezusowego*, Kraków 2000.
- Jan Paweł II, *List Ojca Świętego do księży sercanów z okazji jubileuszu 75-lecia obecności Zgromadzenia w Polsce*, w: G. Pisarek (red.), *Uwierzyliśmy miłości. 75 lat obecności Zgromadzenia Księża Sercanów w Polsce 1928-2003*, Kraków 2004, s. 11-13.

Katechizm Kościoła katolickiego, Poznań 2002.

Konarski S., *Maria Ewa Radziwiłłowa (z domu Zawisza)*, <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/maria-ewa-radziwillowa-z-zawiszow?print> (odczyt z dn. 14.03.2020 r.).

Ku większej chwale Serca Jezusowego, „Posłaniec Serca Jezusowego” 11(51) (1923), s. 171.

List pasterski Episkopatu Polski „O osobistym poświęceniu się Najświętszemu Sercu Pana Jezusa”, „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 12 (1948), s. 225-230.

Meester P. de, *Odkryjmy na nowo Najświętsze Serce Jezusa*, Częstochowa 2002.

Mieszczak S. (oprac.), *Ceremoniał nawiedzenia relikwii św. Małgorzaty Marii Alacoque we wspólnotach i placówkach księży sercanów*, Kraków 2009.

Misiurek J., *Gallifet Joseph François de*, w: J. Misiurek (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 5, Lublin 1989, k. 833-834.

Misiurek J., *Historia i teologia polskiej duchowości katolickiej*, t. 2, Lublin 1998.

Misiurek J., *Mechtylda z Hackeborn*, w: E. Ziemann (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 12, Lublin 2008, k. 361.

Misiurek J., *Memoriał biskupów polskich*, w: E. Ziemann (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 12, Lublin 2008, k. 519.

Misiurek J., *Źródło życia i świętości. Polska teologia kultu Najświętszego Serca Jezusa*, Lublin 2014.

Miształ H., *Kanonizacja*, w: B. Migut (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 8, Lublin 2000, k. 607-610.

Miształ H., *Kanonizacja*, w: M. Sitarz (red.), *Leksykon prawa kanonicznego*, Lublin 2019, k. 1093.

Moskwa M., *Prezentacja grupy misyjno-rekolekcyjnej i jej działalności*, „Symposium” 1(15) (2006), s. 9-17.

Nagy F., *Ksiądz Kazimierz Wiecheć SCJ – założyciel Prowincji Polskiej Sercanów*, w: G. Pisarek (red.), *Uwierzyliśmy miłości. 75 lat obecności Zgromadzenia Księży Sercanów w Polsce 1928-2003*, Kraków 2004, s. 16-20.

Nagy S., *Ksiądz Michał Wietecha – pierwszy przełożony Prowincji Polskiej Sercanów*, w: G. Pisarek (red.), *Uwierzyliśmy miłości. 75 lat obecności Zgromadzenia Księży Sercanów w Polsce 1928-2003*, Kraków 2004, s. 26-30.

- Poleszak L., *Serce Jezusa, niezgłębione źródło miłości*, Kraków 2007.
- Poleszak L., *Wypowiedzi Magisterium Kościoła na temat kultu Najświętszego Serca Pana Jezusa*, w: L. Poleszak (red.), *Serce Jezusa w dokumentach Kościoła. Dokumenty Magisterium Kościoła o Najświętszym Sercu Pana Jezusa od Klemensa XIII do Benedykta XVI*, Kraków 2006, s. 9-23.
- Polska Sercu Zbawiciela*, „Posłaniec Serca Jezusowego” 6(49) (1921), s. 83-84.
- Popławski J., *Apostolstwo Modlitwy*, w: M. Chmielewski (red.), *Leksykon duchowości katolickiej*, Lublin 2002, s. 62-63.
- Reguła życia Zgromadzenia Księża Najświętszego Serca Jezusowego (Księża Serkanie). Konstytucje i Dyrektorium generalne*, Rzym 2009.
- Rusecki M., *Prywatne objawienia*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 16, Lublin 2012, k. 600-601.
- Sławiński K., Ks. *Wincenty Turek, imię zakonne Jan (1900-1990)*, w: *Życiorysy zmarłych polskich współbraci SCJ (1918-1997)*, Warszawa 1998, s. 359-367.
- Swastek J., *Gertruda Wielka*, w: J. Misiurek (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 5, Lublin 1989, k. 1025-1026.
- Vademecum Misjonarza Księża Sercanów*, Warszawa 1995.
- Walewander E., *Klaudiusz de la Colombière*, w: B. Migut (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 9, Lublin 2002, k. 78-79.
- Wroceński J., Ks. *Stanisław Sidelko, imię zakonne Jan Vianney (1921-1991)*, w: *Życiorysy zmarłych polskich współbraci SCJ (1918-1997)*, Warszawa 1998, s. 385-395.
- Zieliński Z., *Benedykt XV*, w: R. Łukaszyk (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 2, Lublin 1976, k. 224-225.
- Ziemann E., *Kult Najświętszego Serca Jezusa w Polsce w perspektywie 250. rocznicy ustanowienia święta*, w: J. Wełna, J. Królikowski (red.), *Odnović pamięć o miłości Bożej. Materiały z sympozjum naukowego poświęconego kultowi Serca Jezusowego*, Kraków 2014, s. 7-48.
- Ziemann E., *Małgorzata Maria Alacoque*, w: E. Ziemann (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 11, Lublin 2006, k. 1019-1021.
- Ziemann E., *Misyjny wymiar charyzmatu sercańskiego*, „Sympozjum” 2(37) (2019), s. 93-115.

Ziemann E., *Sercanie*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 18, Lublin 2013, k. 2-4.

Ziemann E., *Serce Jezusa*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 18, Lublin 2013, k. 11-13.

Ziemann E., *Wizytyki*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 20, Lublin 2014, k. 739-740.

Ks. Eugeniusz Ziemann – sercanin, doktor teologii, wykładowca teologii duchowości sercańskiej w Wyższym Seminarium Misyjnym Księży Sercanów w Stadnikach; członek Polskiego Stowarzyszenia Teologów Duchowości i Polskiego Towarzystwa Teologicznego.